

**ALUEIDEN KESTÄVÄN KASVUN JA ELINVOIMAN TUKEMINEN -MÄÄRÄRAHAN
JAKAMINEN ITÄISEN SUOMEN METSÄBIOTALOUDEN UUDET AVAUKSET -
KASVUOHJELMAN TOIMEENPANOON****Metsäteollisuuden tilanne itäisessä Suomessa**

Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset ovat heikentäneet merkittävästi metsäteollisuuden kannattavuutta ja toimintaedellytyksiä. Vaikutukset ovat huomattavia metsäteollisuuden lisäksi myös konepajateollisuudessa, logistiikassa, matkailussa, kaupassa ja palveluissa.

Puun tuonti Venäjältä pysähtyi keväällä 2022. Vielä vuonna 2021 Venäjältä tuotiin puuta yhteensä 9,3 miljoonaa kiintokuutiometriä, joka oli 10 % metsäteollisuuden puunkäytöstä ja 73 % Suomen kokonaispuuntuonnista. Noin 75 % Suomeen tuodusta venäläisestä raakapuusta jalostettiin Kaakkois-Suomessa (Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa) ja venäläisen raakapuun osuus oli noin kolmannes Kaakkois-Suomen metsäteollisuuden puunkäytöstä. Puumateriaalin tuonnin väheneminen Venäjältä vaikuttaa negatiivisesti raaka-aineiden hankintaan erityisesti metsäteollisuudessa (raakapuu, hake, sahanpuru) sekä lämmön- ja sähköntuotannossa (pääasiassa hake). Venäjältä tuodulla hakkeella oli aiemmin itäisen Suomen energiantuotannossa merkittävä rooli. Vuonna 2021 kokonaistuonti Suomeen oli noin 3 TWh (1,5 kiintokuutiometriä), josta suurin osa käytettiin itäisessä Suomessa. Tämä on noin 40 % alueen energiantuotantoon käytetyn hakkeen kokonaismäärästä. Myös muiden puuperäisten polttoaineiden (kuten kuoren ja pellettien) tuonti loppui.

Venäjän viennin ja tuonnin pysähtyminen on aiheuttanut irtisanomisia ja lisännyt niiden riskiä metsä-, sellu- ja paperiteollisuudessa. Vuonna 2023 kaikista alkaneista muutosneuvotteluista (6002 kpl) paperi- ja sahateollisuuden toimialoilla oli 278 kpl eli siis n. 5 %. Vuonna 2024 alkaneita neuvotteluita on toistaiseksi ollut 6 290 ja näistä neuvotteluista 202 em. toimialoilla. Alueellisesti neuvotteluja on käyty eniten Kaakkois-Suomessa. Kaikki metsäteollisuuden isot yritykset ovat käyneet muutosneuvotteluja vuosien 2023 ja 2024 aikana itäisessä Suomessa. Lokakuussa 2024 julkaistun Alueelliset kehitysnäkymät -raportin perusteella metsäteollisuuden sopeutustoimia on tehty erityisesti Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa.

Metsäteollisuudessa on paljon esimerkiksi biomateriaaleihin ja vetytalouteen liittyviä mahdollisuuksia, jotka edellyttävät raaka-aineen jalostamista korkeamman lisäarvon tuotteiksi. Tämä edellyttää panostamista innovaatiotoimintaan sekä alan yritysekosysteemien kehittämiseen, jotta mm. teollisuuden sivuvirrat pystytään hyödyntämään. Esimerkiksi sellun sivutuotteena muodostuvasta ligniinistä on mahdollista valmistaa nykytuotteiden rinnalla muun muassa korkean arvonlisän pakkausmateriaaleja, tekstiilikuituja ja betoniteollisuuden lisäaineita. Kehittämismahdollisuuksia on myös puurakentamisessa, biohiilen hyödyntämisessä, komposiittituotteissa, lääketeollisuuden sovelluksissa ja muissa kiertotaloustuotteissa sekä biogeenisen hiilidioksidin talteenotossa ja hyödyntämisessä esimerkiksi synteettisten polttoaineiden valmistuksessa tai muissa tuotteissa.

Tarkastelu rakennemuutostilanteiden arviointikriteerien näkökulmasta

Rakennemuutosten aiheuttamia aluetaloudellisia vaikutuksia tarkastellaan kokonaisuutena. Arvioinnissa otetaan huomioon paitsi kokonaistilanteen absoluuttinen ja suhteellinen merkitys kyseessä olevalle alueelle, myös sen kansalliset vaikutukset.

Kriteerit:

- Kyseessä on elinkeinoelämän rakenteiden äkillinen muutos ja uhkaava aluetalouden kriisi, ei yleisen suhdannetilanteen aiheuttama useille aloille kohdentuva työpaikkamenetys.
- Työpaikkamenetysten kokonaismäärä yrityksessä ja koko tuotantoketjussa/-klusterissa on yhteensä useita satoja ja työpaikkavähennys on alueellisesti kriittinen (suhteellinen merkitys).
- Alueella on jatkuvan elinkeinorakenteen kehittämisen tuloksena uudistumispotentiaalia.
- Valtioneuvoston lisätoimilla ja -rahoituksella voidaan arvioida olevan oleellinen merkitys uudelleentyöllistymisen (myös alueellinen liikkuvuus huomioiden) sekä uuden yritystoiminnan ja työpaikkojen luomisessa

Koko itäinen Suomi voidaan nähdä äkillisen rakennemuutoksen alueena erityisesti Venäjän rajan sulkeutumisen koko alueelle säteilevien haittojen vuoksi. Aiemmin ÄRM-rahoitusta saaneen matkailualan ohella vaikutukset ovat olleet huomattavia myös metsäteollisuudessa ja sen liitännäistoimialoilla.

Metsäteollisuuden kehityksestä huolimatta metsäbiotaloudessa nähdään uudistumispotentiaalia. Potentiaalia on erityisesti arvonlisän kasvattamisessa; panostuksia tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimiin korkeamman jalostusasteen tuotteiden edistämiseksi.

Metsäbiotalouden uudet avaukset -kasvuohjelma

Itäisen Suomen alueella on monipuolista metsäbio- ja kiertotalouden liiketoimintaa koko arvoketjussa metsästä korkean lisäarvon lopputuotteisiin. Geopoliittinen tilanne on vaikuttanut toimintaedellytyksiin esimerkiksi raakapuun saatavuuden ja hinnan osalta. Metsäbiotalouden uudet avaukset -kasvuohjelma kokoaisi yhteen sektorin toimijat ja kytkennät liittyen puhtaaseen siirtymään, hiilineutraalisuuteen, energiaan ja digitalouteen.

Kasvuohjelman tavoitteena on

- tunnistaa toimialan yleisten edellytysten pullonkaulat ja hakea niihin ratkaisuja mukaan lukien tutkimus-, kehittämis-, innovaatio- ja koulutustarpeet (lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä)
- vahvistaa metsäbiotalouden erityisosaamista ja tutkimuskeskittymiä, joita itäisessä Suomessa on koko arvoketjussa: metsätaloudessa, metsänhoidossa ja metsätietoon perustuvissa palveluissa, materiaali-, puu-, kone-, prosessi- ja energiateknologiassa, kemiallisessa metsäteollisuudessa ja puutuoteteollisuudessa sekä puurakentamisessa.

- kasvupotentiaalin valjastaminen käyttöön biogeenisen hiilidioksidin talteenotossa ja hyödyntämisessä
- edistää alueen toimijoiden (erityisesti pk-yritysten) TKI-kyvykkyyttä ja kykyä saada tukea kilpailuista TKI-ohjelmista
- kasvattaa kansallista ja kansainvälistä tietoisuutta Suomen metsäbiotalouden mahdollisuuksista
- tukea yritysten investointiedellytyksiä, kansainvälistymistä ja vientiä

Kansallisen biotalousstrategian mukaisesti metsäbiotalouden kestävästi toteutettu arvonlisän kasvu on avaintekijä kasvuohjelmassa. On tärkeää saada alan arvonlisää kasvatettua suhteessa käytettyyn materiaaliin. Suomen kansantaloudelle on erittäin tärkeää, että tuotteet viedään mahdollisimman pitkälle jalostettuina ulkomaille.

Metsäbiotalouden uudet avaukset -kasvuohjelma on osa hallitusohjelman mukaista Itäisen Suomen ohjelmaa, jossa yhtenä tavoitteena on esittää toimia, joilla lisätään kestävä kasvun mahdollisuuksia ja uusia investointeja sekä vahvistetaan Suomen kilpailukykyä ja alueiden elinvoimatekijöitä. Itäisen Suomen ohjelman valmistelussa sekä Metsäbiotalouden uudet avaukset -kasvuohjelmassa ovat mukana Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon, Pohjois-Savon sekä Kainuun maakuntaliitot. Metsäbiotalouden uusiin avauksiin panostamalla on mahdollista saada itäisen Suomen alueelle uutta kilpailukykyä, lisätä alueen elinvoimaa, vetovoimaa ja pitovoimaa myös asukkaille ja investoinneille työpaikkojen ja palveluiden kautta. Metsäbiotalouden vahvistaminen tukee sektorin kehittämistä koko Suomessa, ja itäisellä Suomella on mahdollisuus omien vahvuuksiensa ja osaamisensa pohjalta toimia tämän kehityksen veturina.

Momentin 32.30.40 määrärahat

Momentilla 32.30.40 (Alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukeminen, siirtomääräraha 3 v) on jakamatta vuoden 2022 määrärahoja äkillisten rakennemuutostilanteiden hoitamiseen yhteensä enintään 2 674 000 euroa. Jakamattomaan määrärahaan sisältyy myös valtioneuvoston 29.2.2024 päätöksellä paikallisiin äkillisen rakennemuutoksen tilanteisiin osoittamasta 1 000 000 eurosta käyttämättä oleva osuus (475 000 euroa).

Esitys määrärahan jaoksi

Päätöksellä esitetään jaettavaksi momentin 32.30.40 (Alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukeminen, siirtomääräraha 3 v) vuoden 2022 talousarvion määrärahaa 2 474 000 euroa itäisen Suomen Metsäbiotalouden uudet avaukset -kasvuohjelman toimeenpanoon.

Rahoitus kohdennettaisiin Pohjois-Karjalan maakuntaliitolle, joka toimisi kasvuohjelmakokonaisuuden rahoittavana viranomaisensa sekä vastaisi ohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden täsmentämisestä yhdessä itäisen Suomen muiden maakuntien kanssa. Ohjelman täsmentämisessä tulee huomioida alueella oleva metsäbiotalouden osaaminen ja toimijat ml. korkeakoulut ja yritysverkostot sekä liittymäpinnat jo käynnissä oleviin kehittämistoimiin.

Jaettava rahoitus on tarkoitettu kokonaisuudessaan Metsäbiotalouden uudet avaukset - kasvuohjelman käynnistämiseen, ohjelman toimeenpanoon sekä toimenpiteiden vaikuttavuuden seurantaan.